

Nazionalismo galegoa (1840-1975)

Xosé Estévez

Nazionalismo galegoak ereiaro bat izan zuen, pregalegismoa, gero nazionalismoa berez deituan, galegismoan, mamitu eta umatuko zena.

Pregalegismoa (1840-1916)

Denboraldi luze honetan, bost korrante ideologiko-politiko eman ziren, tematikoki eta kronologikoki ondo bereziak: Probintzialismoa, «Rexurdimento»a, Federalismoa, Erregionalismoa eta Agrarismoa.

Probintzialismoa (1840-50) eta Carral-eko Martiriak

Galizia batasun politiko-administratibo bezala ulertzetik abiatzen den erantzun politikoa da Probintzialismoa. Batasun galduta-

ko hori berreskuratu egin behar dela eta galegoei beren Herria gobernatzeko aukera utziko dien autonomia administratiboa eman behar zaiela, esaten du.

Intelektual-belaunaldi bat izan zen mugimendu honen protagonista. Ondoren laburtuko ditut horien ezaugarri tipifikatzaileak: jende gaztea izan zen oro har, unibertsitaria gehienbat, nagusiki Santiagon bizi zena; garaiko elkarte kulturaletan, elkarte biziki politizatuetan, parte hartzen zuten; literaturarako joera nabarmena azaltzen zuten eta guztiak hasi ziren mundu horretan probatzen, arrakasta handiago edo txikiagoarekin; talde politiko desberdinetan militatzen zuten: kopuru handi bat, alderdi progresistan adskribatua zen; alderdi moderatuan, beste multzo bat; beste batzu kontserbadoreak izan ziren eta ez zen falta exaltaturik ere; hala ere, guztiak bat etorri ziren funtsezko puntu honetan: Galizia errealitate politiko bezala defendatzean.

Kontzientzia horrekin lotuta, honako lau ardatz hauen inguruan mugitu zen horien planteamendu politikoa: a) nortasun propioa duen Herria dela Galizia, bere singularitasunaren kontzientzia bete-betea duena, baina, historiak demostratu bezala, mendetako zapalkuntzaren menpe jarria egon dena eta horretatik atera beharrean dagoena. b) Galizia, hala ere, oparoa dela, galegoak langinak, lurpea aberatsa eta, beraz, galegoek zoriontsu bizi beharko luketela beren lurrian. Benetan, ordea, subdesarroiloko egoera dute: komunikabiderik ez, fabrika eta untziolak ia lurjota daude, produktua merkaturako biderik gabe eta merkaturik ez. c) Zentralismoa eta zentralismoaren errepresentatzaile eta babesle den Gobernu dira halako egoera horren errudun. d) Ruralismoari heltzen diote behin eta berriro, nahiz eta sektoreen batek —leader ideologiko errepresentatzaileena eta pregalegista petoena, Antolin Faraldo izan zuen sektoreak— esaten zuen, Galiziaren atzerapen ekonomiko eta politikoa Barcelona bezalako metropoli aglutinatzaile bat ez izateari zor zitzaiola, neurri handi batean, eta horrek esplikatu lukeela herri galegoaren gehiengoaren portaera politiko kontserbadorea.

1846ko altxamendua izan zen Probintzialismoaren gailur politiko eta errebindikatiboa. Alderdi Progresistak protagonizatu zuen eta komunitatea kontzientzia prenatalaz hornitzen saiatzen ari zen «intelligentsia galegoa»k probetxatu zuen. Beraz, intelektual horiek har ditzakegu lehen galegizatzaile. Pronuntziamentu horren emaitza odoletan bukatu zen: hain zuzen, protagonista batzuren, «Carral-eko Martiriak» bezala ezagutzen direnen, fusilamenduarekin.

«Rexurdimento»a (1850-1860): Pizkunde kulturala

Probintzialismoaren derrotak intelektualok literaturaren arloan babestera bultzatu zituen. Idazle-multzoo handia sortu zen, guztiek hizkuntza galegoa errebindikatuz kultura galegoaren espresabide eta protestabide bezala. Horien artean, berez nabarmendu ziren Rosalía de Castro, Curros Enríquez eta Eduardo Pondal. Literaturaren eta hizkuntzaren arloan galegozaletasunaren alde egin zuten lana astitsua izan zen, itxuraz oharkaitza, baina XX. mendeko enreketa nazionalistan proiektatuko zen politikoki.

Federalismoa (1860-1890):

Deszentralizazioa eta zergen kontrako borroka

Mugimendu honek oinarri estrategiko-politiko dezente ezarri zituen, eta horien uretatik edan zuen etorkizuneko galegismoak. Bestalde, proselitismo-ekintza herritarrak aldarrikatu zituen, masa-mugimendu bihurtzeko. Horregatik sortu ziren nekazariei eta erdimailako klaseari zuzendutako liburuskien edizioak eta zabalpena. Federalistek esatera, honako hauek beharko lukete izan botere galegoaren egiturazko presupostu:

1) Galiziak unitate kantonal bat osatuko luke, kantoibatasun espainolaren barruan.

2) Konstituzio kantonal batek zuzenduko luke Galizia, eta Konstituzio horrek finkatuko lituzke bai egikaritu beharreko botereak, eta bai, «zuzenean egikaritzeko ezintasunagatik», botere zentralera transferitzekoak lirakeenak.

3) Botere ekonomikoan intsistituko luke: kantoib galegoak legistatuko lituzke galegoen aberastasunaren eta ongizatearen garapenari dagozkion guztiak; zehazkiago, nekazaritzaren erreformaren beharra baieztatzen zuen, Nekazal Bankuak sortu beharra, trenbi-deak egin beharra eta industrializazioaren premia.

4) Kantonamendu Galegoak jasoko lituzke oso-osorik zerga guztiak, eta zergok % 40an jaitsiko lituzke gutxi gorabehera. Zergengatik presioa (herrian hain laidoak izan ziren «Trabukoak») estatu-burokrazia zentralista baten beharrei erantzunez sortua zen.

5) Galegoek bakarrik gobernatu beharko lukete Galizia, berek bakarrik ezagutzen bait dituzte herriaren premiak. Boterearen artikulazioak, hiruparteko eskema klasikoari jarraituko lioke, hiru

mailok egikaritzuz Galizian: Botere legislatiboa, herriak zuzenean eta demokratikoki hautatutako Kongresu Galegoan legoke; Botere exekutiboa, Batzordeak hautatutako bost kideko Kontseilu batek osatuko luke; Botere judizial galegoa, kanpoko auzitegietatik erabat independentea izango litzateke, era guztietako kausa eta instantziez bera arduratuz.

Federalismoaren barnean, hauek izan ziren eragin handieneko pertsonalitateak: Paz Novoa, Sánchez Villamarín, Eduardo Chao eta Pérez Costales.

Erregionalismoa (1890-1910): ideologia ugariak

Intelektual-talde txiki bat izan zen Erregionalismoaren teorizatzaile, horien artean Alfredo Brañas izanik ideologorik nabarmenena. Erregionalismoak Autogobernuaren kontzeptu katolikoa hartzen du oinarri: Estatuaren barnean klase sozialei eta taldekapen naturalei errepresentazio legitimoak onartzen dizkien kontzeptua.

Eskualdea honela definitzen zuten: «lokarri naturalez lotuak dauden eta Estatu independenteen barnean existentzia sozial autonomoa izan dezaketen familia eta udalerrri nahiz komunitateen taldekapena».

Filosofia horretan oinarrituz, erregionalistek honako era honean giltzatzen zuten eskualde mailako boterea: Botere legislatiboa, Gorte Erregionaletan legoke, gremio eta klase nahiz bestelako forma tradizionalen errepresentazio-sistema batez osaturik. Botere exekutibo edo beterazlea, Gorteek izendatutako Dieta baten eskutan utziko litzateke. Botere judiziala, auzitegi kolegiatuek egikaritzuko lukete, instantzia guztietako kompetentzia izanik eta Galiziaz kanpoko batere eskusartzerik gabe.

Azken finean, mugimendu deszentralizatzailea izan zen, nagusitasun ideologiko tradizionalista zuena, nahiz eta bere barnean batera etorri ziren tradizionalistak, karlistak eta, gainera, Murguía bezalako progresista eta demokratak ere. Mugimendu honen aberastasuna, berriz, beste honetan datza: soluziobide administratioben ekarpenean eta erakunde pregalegistak sortzean, hala nola: «Elkarte Erregionalista Galegoa» (1891), «Ekintza-Liga Galegoa» (1897) eta «Solidaritate Galegoa» (1907), Agrarismoarekin ere lotzen dena.

Agrarismoa (1900-1916): «Foro»ak eta kazikeak

Fenomeno hau, nekazarien errebindikazioen aldeko borrokan zentratua, XX. mendea jaio aurretik sortu zen eta 1915az geroraino luzatuko zen. Dena den, mendearen hasierako bosturtekoa izan zen, izan, goranzko epealdia. Formulazio bat baino gehiago ditu, guztiak zentzu pregalagistaz eta erreformista nekazaldarrez kutsatuak.

1. «Solidaritate Galegoa»: 1907. urtean hasi zen, katalanen esperimentzian oinarriturik. 1912. urtean porrot egin eta 14erarte iraun zuen bizirik nolabait ere. Hauek osatu zuten: Vicenti bezalako errepublikanoek, Vázquez de Mella-ren zuzendaritzapeko karlistak eta, Murguía buru, erregionalista tradizionalak nahiz Luguís bezalako beste berriagoek eta erradikalagoek. Eta honako hauetan zentratu zuten beren borroka: fronte batu bat osatuz, benetan galegoa litzatekeen ordezkari batzaria parlamentario bat lortzean; kazikismoa ezabatzean; Galiziako nekazaritzaren problemei arreta berezia jarritz egingo litzatekeen ekonomia galegoaren estudioan.

2. «Nekazarien Batasuna»: A Coruñaren inguruetan garatu zen 1907-1910 bitartean. Inspirazioz anarkista izanik, zuzenkako ekinbideak erabili zituen «fiedegi»en aurka eta «kontsumo»en banaketa ez-zuzenaren aurka. Azkar desegin bazen ere, Monarkiaren garaian, batez ere Primo de Riveraren garaian, eta II. Errepublikan sortutako nekazari-elkarteen inspiratzaile izan zen. Zuzendari nabarmenenak Martínez López eta Moreno Bello izan zituen.

3. «Teis-eko Direktorioa» (Lavadores – Vigon). Honen eragina Pontevedrako probintziaren hegoaldean lekutu zen; antiforista porrokatua zen (Forua kontratu landatar tipikoki galegoa da, feudalen garaitik datorrena). Chinto Crespo, Lago edo Prieto bezalako zuzendariak desterrua jasan behar izan zuten. Herri-basoak errebindikatu zituzten eta prentsaren boterea erabili nekazariak mobilizatzeko. 1914 inguruan hil zen.

4. «Ekintza Galegoa»: 1910 inguruan sortu eta Basilio Alvarez elizgizonaren inguruan gorputz hartu zuen. Indar handiz ihardun zuen Nekazarien Batzarreetan eta, programa definiturik ez izan arren, Basilio Alvarezek nekazarien bilketa masiboak lortu zituen, ordurartekoan ez bezalako hitzezko bortxa errebindikatiboz ekin eta protesta kolektiboko giroa sustatu zuen Galizian, jabegoaren eskualdaketa eta nekazarien batasunerako gauzak erraztuz horrela.

5. Kristau kutsuko agrarismoa ere eman zen Galizian 1900ez geroztik. 1906ko lege sindikala probetxatuz, zabaldu egin zen pix-

ka bat. 1918an hedapen nabarmena izan zuen, A. Nevares-en bisitarekin; Diktadurak bere probetxurako erabili zuen eta Errepublikak garaian CEDArekin bat egingo zuen. Nekazari-giroan lan egin zuen, kooperatiben bidez nagusiki.

Galegismoa (1916-1950)

Hiru epealdi nagusi ditu: «Irmandades de Fala» (intelektual eta herritarren hizkuntz elkarteak) eta «Xeneración Nós», Galegismo Errepublikanoa eta Erbesteko Nazionalismoa.

«Irmandades de Fala» eta «Xeneración Nós» (1916-1931)

Hizkuntza galegoaren defentsa hartuz helburutzat, 1916ko maiatzean ireki zen A Coruña lehengo Irmandadea, Antón Villar Ponte-k sustatua eta A Coruñaiko intelektual-jendearen arteko hoberentsuenek osatua, ideologiaz heterogenoa. Hori eredutzat hartuz sortu ziren gero, pixkana-pixkana, beste Irmandade batzu Galiziako hiri eta herrietan. Hasieran hizkuntzaren defentsan eta ekonomia galegoaren azterketan zentratu baziren ere, gero eta gehiago eboluzionatu zuten aktibismo politikora. Beraz, bi fase bereizi behar dira: politikoa bata eta kulturalista bestea, 1922tik aurrera nagusituko zena.

Fase politikoa (1916-1922)

Fase honen gailurra Irmandadeen Kongresuak markatzen du, Lugo-n 1918an ospatu zenak. Kongresu horretan, Irmandadeek programa politiko bat taxutu zuten eta etorkizuneko Gobernu galegoa artikulatu. Lau helburu behinen aldarrikatu zituzten: Galiziaren Autonomia erabatekoa, autonomia Munizipala, Galizia Nazioen Ligan sartzea eta Portugalekiko Federalismo bat bilatzea.

Galiziari dagozkion besteak galdatuz borobildu zuten programa hori: zerga-Erregimen propioa; galegoaren eta gazteleraren koofizialtasuna; emakumearen eskubide-parekotasuna; Diputazio Probintzialen deuseztapena; konpetentzia garrantzitsuak legegintza sozialean; konpetentzia eskusiboa irakaskuntzan, ferrokarrilen administrazioan, barneko ordena garantizatzeke adinako indar-

-kupoaren finkaketan, politika ekonomikoaren kontrolean (ban-kuak barne), Zuzenbide Foral galegoaren berezitasunean, herri-basoak herrirentzako berreskuratzean eta Galiziaren subiranotasun estetikoan.

Botereak honela artikulatuko lirateke: Legislatiboa, herriak zuzenean hautatuko lukeen Parlamentu Galegoarena izango litzateke; Exekutiboa, Lehendakari batek eta sei idazkarik osatutako Xunta batek hartuko luke; eta Judiziala Galizia barruan geratuko litzateke azken instantzian, eta funtzionari galegoek egikaritutako lukete eskusiboki.

1918ko hauteskundeetako porrotak, Porteiro Garea-ren heriotzak eta *Nos* aldizkari kulturalaren sorketak, azkenean barne-enfrentamendua eta korrante kulturalistaren garaipena ekarri zuten 1922. urtean.

Fase Kulturalista (1922-1931)

Monforte de Lemos-eko Batzarrean, 1922an, bi korrante jarri ziren aurrez-aurre: *politikoa*, batetik, A Coruña-ko taldeak osatua, Peña Novo-k gidatua, Estatu Espainolaren aurrean Nazionalismoak parte hartzearen aldekoa; eta *kulturalista*, bestetik, nagusiki Ourense-ko taldeak osatua eta ideologo bezala V. Risco zuena. Honek defendatzen zuen, kultura galegoa zabaltzeak izan behar zuela Nazionalismoaren funtsezko eginkizuna. Bigarren joeraren garaipenak ateak ireki zizkion kulturalismoari eta Nazionalismoari oinarri teoriko garrantzitsua eman zion. 1923tik aurrera, Diktadurak ere berretsi egin zuen hautapen hori, kutsu nazionalistako edozein iharduera politikoki erradikalki debekatzean. *Nos* aldizkaria bera ere, kulturalismoaren agerkari behinena, etenda egon zen gobernuaren aginduz 1923tik 1925a bitartean.

Galegismo Errepublikanoa (1931-1936)

1931ko abenduan Partido Galegista fundatzearekin batera, Nazionalismo errepublikanoarako bidea hasi zen, bide batez itxaropenezko aldi bat irekiz.

Partido galegista (1931)

Partido Galegistan talde intelektualak, profesionalak eta burgesia txikikoak biltzen ziren, joera desberdinak batera emanez: *Kon-*

tserbadoreak ezkerrekoekiko aliantzaren aurka azaltzen ziren, Risco-ren leaerigoaren inguruan biltzen ziren, eta 1935ean zatibarnatu egin ziren, «Dereita Galeguista» sortuz; *progresistek*, ezkerrekoak izanik gutxi edo gehiago, 1935ean inposatuko zuten beren linea eta Castelaok eta Suárez Picallok errepresentatzen zituzten; *independentistek* edo *Arredistek* Alvaro das Casas zuten funtsezko irudi; *apartidistak*, alderdirik gabeak, joera kulturalistak azaltzen zituztenak, Cuevillas edo Cunqueiro-k bezala; *agraristak*, progresiboki alderdira hurbilduz joango zirenak, emigrazio amerikarren koloniek subentzionaturik zeuden eta diputatu bat lortu zuten, Alonso Rios jarritz.

Programa galegistaren oinarrizko helburuak, honako hauek ziren: autodeterminazio politikoa (beraz, autonomi estatutua fase taktiko hutsa litzateke) eta kooperatibismoa, Sozialismoaren eta Kapitalismoaren tarteko bidea markatzen zuena, daniarren ereduari jarraiki.

Estatutuaren aldeko borroka (1931-1936)

Galegismoaren borroka, II. Errepublikaren bitartean, Autonomi Estatutua lortzen saiatu zen lehiatuki. Errepublikaren Erregimen berria hasi orduko, talde eta indar politiko desberdinek landutako lau aurreproiektu aurkeztu ziren. Ikasketa Galegoen Mintegiaren aurreproiektua, galegista nabarmenek idatzia, izan zen nazionalista erradikalena.

1932an sortutako batzorde batek idatzi zuen behin-betiko testua, galegisten partaidetza garrantzitsuarekin eta horien artean A. Bóveda nabarmenduz. Aldaketa arin batzu gorabehera, 1932ko azaroan Santiagon ospatutako Udalen Batzarrean onetsi zen. Hala ere, botere zentralaren ahanzkortasunak, eskuindarren garaipenak 1933ko azaroan eta galegisten porrotak urte eta hil bereko hauteskunde nagusietan, geldierazi egin zuten estatutuaren prozesua. Gero berriro ekin zitzaion, Fronte Popularraren garaipenarekin, 1936ko otsailean. Ekainaren 28ko plebiszitu estatutarioa haren aldeko garaipen bipila izan zuen. Uztailaren 15ean Gortean aurkeztu zen eta, berehala, ilunpetako erreinura pasa zen, altxamendu frankistaren eraginez. Hilaren 21ean altxatutako tropen menpean geratu zen Galizia; eta errepresioa hasi zen, A. Bóvedaren eta besteren fusilamenduarekin edo erbestera derrigorrez irten beharrekin, posible gertatzen zenean.

Erbesteko Nazionalismoa (1936-1950)

Bi epe bereiziko genituzke: Katalana bata eta Argentinarra bestea.

Kataluniako aldia (1936-38)

Kolpe militarrekoan Galizian aurkitzen ez ziren galegistak Herri Katalanetan babestu ziren, Valencian lehenengo eta Barcelonan aurrerago. Haien lana, solidaritatezko esparruak sustatzean zertu zen: argitarapenak egitea, Galizian egindako izugarrikeria faxistak salatzeke, errepublikanoen kausa apoiatzeko eta demokraziaren lurretan zeuden borrokalari galegoen moralala altxatzeko; katalanen eta euskaldunen aldeko ekintzetan parte hartzea, ezinbesteko ordain logikoa gertatzen bait zen hori, katalanen abegi anaikorra kontutan harturik; estatutuaren aldeko borrokari jarraitzea, polemika hori bizitu egin bait zen, 1938ko otsailaren hasieran Montserratren ospatutako Gorte Errepublikanoetan Castelaok Autonomi Estatutua berriro aurkeztu zuenean.

Gerraren koiunturak eta armada frankistaren aurrerakadak ez zuten bestelako asmotarako aukerarik eman, bitartean Galizia barruko bide-bazterrak hilotzez beterik azaltzen bait ziren behin berriro.

Argentinako aldia (1938-1950)

Arrazoizkotasunaren onetan, komeni da bi epealdi bereiztea hemen ere: iguripenezkoa eta baikortasunezkoa.

1. Iguripenezko aldia (1938-1945)

Nazionalismo galegoaren alderdirik hoberentsuenak abegi ezin hobeia izan zuen emigrante galegoen aldetik, nagusiki Buenos Airesko kolonia ugariaren aldetik; han bukatu zuen, azkenean, Castelaok leader diskutietzinak ere. Munduko gerra-egoerak, ordea, liburuak, liburuskak, prentsa eta honelakoak argitaratzera mugatu zituen galegismoaren aldeko ekintzak, edo, bestela, efemeride abertzaleak ospatzera, ideal galegista zabaltzeko eta bizkortzeko ahaleginetan. Galizian bertan, bitartean, gerrila-nukleo galegista batek eraman ahal izan zuen nazionalismoaren garra, baina laster izan zen desegina.

2. *Baikortasunaren aldia (1945-1950)*

Aliatuek gerran lortutako garaipenak perspektiba baikorrak sortu zituen. Hainbat fronte desberdinetan ihardun zuen galegismoak:

a) Agirre Lehendakariak iradokita, 1944eko azaroan «Consello de Galizia» izenekoa eratu zen Castelaok presidituta. Erbesteko Gobernu galego baten antzekoa izan zen hura; euskaldunarekin eta katalanarekin batera, aliantza hiruparteko eta errebindikatzaileria eratu nahi izan zen, Errepublika berrezarriko zen esperantzan.

b) Estatutu Galegoa berriro aurkeztu zen Gorteetan, 1945ean Mexikon izan zirenetan. Galeuzkako diputatuek blokean apoiatu zuten eta sozialista batzu, aldiz, Prieto tartean, kontrako azaldu ziren.

c) Galeuzka Ituna berritu egin zen itxaropen handiz eta, galego, euskaldun eta katalanek parte harturik, izen horretako aldizkari baten argitarapenean mamitu zen.

d) Galegismoak parte hartu zuen Gobernu Errepublikanoan, 1946an Giral-ek presiditzen zuen hartan, Castelao ere ministrari bezala sartuz.

d) Galegozaletasunaren aldeko lana jarraitu egin zen emigranteen artean, horretarako literatura idatzi eta ahozkoaren mota desberdinak erabiliz eta, aldi berean, konpenetrazio solidarioa bilatu zen euskaldun eta katalanekin, hauek ere gerrak sakabanaturik bait zeuden.

1947 aldera, etsipen-zantzu arinak azaldu ziren zeruan: aliatuen jarrera-aldaketa erregimen frankistarekiko, dibergentziak errepublikanoen artean eta Galeuzkaren aldeko jarreraren etena gertatu ziren, galegismoaren barneko beste faktore batzurekin batera: alderdiaren barruko aparatuaeren erorketa Piñeireoren gartzelatzearrekin, eta Castelaoren gaixotasuna. 1950 inguruan, nabarmena izan zen aliatuek frankismoaren aldera egindako biraketa; frankismoa, berriz, sendotu egin zen; errepresioak isildurik zeuzkan aurkako ahotsak Galizia barruan; eta zoritzarreko gertakari konponezin batek galegisten negarra ekarri zuen: Castelao, leader nekaezin eta ordezkaezin hura, hil egin zen 1950eko urtarrilean. Eta aldi berri bat hasi zen.

Galegismo kulturalista (1950-1964)

Erregimen frankistak izan zuen apoio internazionala oharmen serioa izan zen, oposizioaren aldetik estrategi aldaketa bat pentsatzen hasteko. Borroka politiko klandestinoa, zaila, alferra eta arriskutsua zela pentsatu zuten galegismoaren aldeko pertsonalitate batzuk eta erabaki zuten Alderdi Galegista desegitea eta taktika berri bati ekitea: kulturaren aldeko lanari, alegia. Lan horrek, segurutik, kontzientziak bizteko giro orokor bat sortuko luke eta ekintza politikoari berriro heltzeko plataforma-tranpolin izango litzateke, erregimen frankistaren hasierako beroaldi errepresiboa baretu eta askatasun-haize leunak ateratzen uzten hastean.

Epe luzerako kultur helburu honen ikuspegian, Galaxia Argitaletxea sortu zen eta mezena ospetsu batek, Fermín Peuzol-ek, izen bereko Fundazioa eratu zuen, Galiziaren eta galegismoaren oroi-
men historikoa berreskuratzeko xedearekin. Batean zein bestean, hazi-ereite ederra egin zuen Fernández del Riego galegistak.

Herria «galegizatzeko» borroka kulturalen, hiru belaunaldi ibili ziren elkarrekin: galegista historiko zaharrak, Otero Pedrayo, Cuevillas, Ramón Cabanillas eta Risco birkonbertitua bezalakoak; gerrako belaunaldia: Domingo García Sabell, Xaime Illa, Alvarez Blázquez, Marino Dónega eta, batez ere, Ramón Piñeiro, gako-gizona; eta gerraosteko katekumenoak, Piñeiro eta García Sabell-en higadura-lan ideologiko nekazekin eta lehiatiaren berotasunetik sortutakoak, orain berriki Franco Grandek esan duen bezala.

Langintza kolektibo eta zehazki definitu honen ondoan, beste intelektual batzuren lan pertsonal ez beti aitortua aipatzea komeniko litzateke, etorkizunarekiko zubi-eginkizun ordezkaezina bete bait zuten: Brouza Brey aipatu behar da Historia eta Etnografiaren arloan, Maside Artean, eta beste poeta-talde hasi-berri bat ere bai, bizkunde kulturalaren hasikinak kimotu zituztenena: Manuel María, Novoneyra edo Cuña Novás, adibidez.

Azkenik, Castelaoren aglutinatzaile-lan handi hura galtzeak ekarri zuen kolpe gaiztoa gorabehera, ezin inola isildu Buenos Aires-ko kolonia galegoaren lan eraginkorra, laguntza ekonomikoa ematen eta mota guztietako iharduera progalegistak sustatzen ahalegindu zena. Amerikan bertan argitaratzen ziren *Loita* eta, aurrerago, Mexikoko *Vieiros* bezalako aldizkariak; eta gazteria galegista antolatzen ziren (Neira Vilas, Moreda, Carlos Abaira semea, etab.), borroka politikoari eutsi eta berari kutsu erradikal eta ezkertiarra goa ezarriz.

Dena den, 60. urteetako koiuntura ideologiko, politiko eta sozialak biraketa eskatzen zuenez, haustura gertatu zen. Nazionalismo erradikal ezkertiarra azaldu zen.

Nazionalismo ezkertiarra (1964-1975)

60. urteen bueltan biraketa nabarmena gertatu zen egoera sozio-politikoan. Egoera horretan, osagai itxura-emaile berriek parte hartu zuten:

- Kontzepzio filosofiko-politiko berrizaleak sartzea: existentzialismoa, marxismoa, tertzermundismoa.
- Askatasun-borroka nazionalistak, eta Algeriakoa bezalako batzuren arrakasta eredu-emailea.
- Elizaren krisia, Vatikanoren irekitasuna ekarriko zuena.
- Borroka nazionala gordintzea Estatuko beste nazio batzutan, ETA bezalako erakunde erradikalizatu eta operatzaileak azalduz.
- Desarroilismo ekonomikoa eta ondoriozko eraldaketa sozialak, langileriaren gehikuntza bereziki.
- Erregimenaren aurkako indarren berrosaketa eta, bidenabar, erregimenaren beraren halako liberalizazioa.

Osagai guzti horiek egiten zuten hausturaren egoste-salda, nahiz eta prozesua bera aurreragotik zetorren. 1964eko uztailaren 25ean UPG (Union do Pobo Galego) eratu zen Santiagon. Horren fundatzaileen artean nabarmenak ziren: Méndez Ferrín, gaurko idazlerik onenetakoa galegoz; Bautista Alvarez, UPGren lehendakaria; Celso Emilio Ferreiro, *Longa noite de pedra* poema-bilduma eza-gunaren egilea, eta Raimundo Patiño, pintorea, 1985ean hila. Honako hauek ziren UPGren hamar printzipio programatikoak:

- 1) Galizia nazio bat da, eta, beraz, autodeterminazio-eskubidea du.
- 2) Herri Galegoak egikarrituko du boterea Galizian.
- 3) Produkzio, banaketa eta kredituzko baliabideak Herri Galegoak bereak ditu.
- 4) Lurraren kolektibizazioa epe kooperatibista batekin hasiko da, aurrerago sozializazio-era garatuagoetara heltzeko.

- 5) Enpresa txikia eta artisautza goimailagoko unitate produktibotan bilduko dira.
- 6) Enpresa kapitalista handia sozializatu egingo da bapatean.
- 7) Nekazal lur galegoaren antolakuntza administratiboak parroikia izango du nukleoa, eta berau «bisbarra»n (eskualdean) integratuko da. Hiri-lurra «Concello»ka (kontzeju edo Udalerrika) administratuko da, horiek barrutiez osatuak egonik.
- 8) Hezkuntza Herriaren zerbitzuan egongo da.
- 9) Hizkuntza ofiziala galegoa izango da eta obligaziozkoa izango da hori irakastea.
- 10) Askatasun nazionalaren aldeko borroka ez da oztopo, Penintsulako beste Herriekin lotura federatiboa ezartzeko.

Halako programa batek, ezker nabarmenki iraultzailearen ikuspuntutik begiratutako nazionalismo bat berreskuratzea suposatzen zuen.

Egun beretsuetan beste talde batek PSG (Partido Socialista Galego) izenekoa eraiki zuen, bertako izanik X.M. Beiras (gaur egun Parlamentu Galegoko diputatu BNGren aldetik), Caamaño eta García Bodaño poeta. «Galizia gizarte sozialista bihurtzarren, hau da, Herri galegoak berak eta berarentzat eraikitako gizarte sozialista baten aldeko borrokan ari zen erakunde politiko»tzat hartzen zuen bere burua. Gizarte sozialista hartzen zuen, berriz, «klaserik gabeko gizarte demokratiko huts bezala, produkzio-bideen benetako jabetza kolektiboa izango lukeen gizarte bezala, erabaki ekonomikoak benetan langileen eskutan utziko lituzkeen gizarte autogestioaren eta planifikazio deszentralizatuaren bidez, kultura sorketa bezala eta ondare kultural bezala hartuko lituzkeen gizarte, eta botere politikoa gehiengoaren borondate kontzientea adierazteko eta guztien askatasuna garantizatzeko izango lukeen gizarte bezala».

Erakunde nazionalista ezkertiarren lana geldia izan zen eta errepresioaren menpean egon zen (batez ere 1968ko salbuespen-egoera bitartean), eta kontzientziazio-gabeziaren, kulturaezaren eta emigrazioaren traumaren oztopo logikoen menpean. Hala ere, Castrelo do Miño-ko urtegiaren aurkako protesta, Ferroleko gertakari odolezkoak edo Aberri Galegoaren Eguneko errebindikazio eta panfleto-banaketa bezalako gertakariak txertatuz joan ziren Finisterreko nazioaren egitura sozio-politikoaren muinean.

Diktadorea desagertu aurre-aurreko egunetan, UPGk bide armatua saiatu zuen, ETAren laguntza logistikoa eta guzti; hainbat

militante erori zen eta bat, Moncho Reboiras, polizia frankistarekiko tiroketa batean hil zuten.

Beraz, Frankismoa erortzean, nazionalismo galegoa hiru korrontetan zatitua zegoen:

- 50-60. urteetako joera kulturalista zaharra, «Galaxios» deituek osatua.
- UPGren adar ezkertiar eta nazionalista erradikala, indarraldi-prozesu nabarmenean ari dena.
- PSGko joera nazionalista eta sozializatzailea, sare sozio-politiko galegoan hain txertatua ez dagoena.

Postfrankismoko trantsizio-urteek birmoldatu egin dute panorama politikoa nazionalista hori eta konplikatua bere giltzadura operatiboa.

Euskaratzailea: Xanti Iurrettagoiena

X. E.

HISTORIA DEL NACIONALISMO GALLEGO (1840-1974)

HISTOIRE DU NATIONALISME GALICIEN (1840-1974)

El sudoroso caminar del Nacionalismo gallego, como advertía recientemente el profesor Maíz, no debe analizarse desde una perspectiva mecanicista a manera de «irresistible ascensión», sino como un proceso desigual, discontinuo y contradictorio. El Nacionalismo gallego, además, no logró crear un «proyecto hegemónico» con capacidad de aglutinación y creación de una «Comunidad Nacional». Las cesuras, por tanto, que hemos establecido, han sido realizadas en aras del afán pedagógico y del interés divulgativo.

El Provincialismo, movimiento progresista aprovechado por un minoritario sector pre-gallegista, supuso el primer aldabonazo anticentralista, que caracterizará a Galicia como País con personalidad propia. El Rexurdimento cultural fomentará la recuperación cultural y la dignificación de la lengua. El Federalismo insistirá en las clásicas premisas cantonalistas, insistiendo en una articulación política y económica autóctona del Poder. El Regionalismo, donde confluyeron sectores liberales y conservadores, creará la sustentación ideológica del Nacionalismo, definiendo el concepto de nación. El Agrarismo introducirá las reivindicaciones campesinas en el terreno político: injusta distribución tributaria, los montes comunales, la eliminación del caciquismo y la solución del «problema foral».

Con las «Irmandades de Fala», Galicia queda definida como Nación, con las atribuciones que como a tal le competen. En su seno convivieron dos tendencias: culturalista y política. Durante la II República triunfará la vertiente política. Se funda el Partido Galleguista, que supone un paso decisivo en la creciente asunción política popular de la reivindicación nacional. La guerra civil y el Franquismo inicial rompen el éxito ascendente del Nacionalismo. Este se refugia en el exilio Sudamericano, con la creación del «Consello de Galiza», presidido por Castelao.

Muerto éste en 1950 y ante las dificultades del trabajo clandestino, resurge la labor culturalista con la creación de la Editorial Galaxia.

A mediados de los años sesenta, las nuevas condiciones sociales, políticas y económicas imponen el reinicio de la tarea política nacionalista, pero desde un enfoque izquierdista, basado en dos opciones: la U.P.G. (Unión do Pobo Galego) y el P.S.G. (Partido Socialista Galego).

La muerte del dictador Franco y el tránsito a la democracia a mediados de los años setenta recompondrán diversificadamente el panorama nacionalista gallego.

Le pénible acheminement du Nationalisme galicien, comme le remarquait récemment le professeur Maiz, ne doit pas être analysé d'un point de vue mécaniciste comme une «ascension irrésistible», mais comme un processus irrégulier, discontinu et contradictoire. En outre, le Nationalisme galicien ne réussit pas à créer un «projet hégémonique» avec un pouvoir d'agglutination et de création d'une «Communauté Nationale». Par conséquent, les coupures que nous avons établies répondent à un besoin pédagogique et à un intérêt de divulgation.

Le *Provincialisme*, mouvement progressiste mis à profit par un secteur minoritaire pré-galiciste, constitua le premier avertissement anticentraliste qui caractérisa à l'avenir la Galice comme Pays avec une personnalité propre. Le *Rexurdimento* culturel fomenta la récupération culturelle et la dignification de la langue. Le *Fédéralisme* insistera sur les prémisses cantonalistes classiques, et plus particulièrement sur une articulation politique et économique autoctone du Pouvoir. Le *Régionalisme*, point de convergence des secteurs libéraux et conservateurs, créa l'appui idéologique du Nationalisme, en définissant le concept de nation. L'*Agrarianisme* introduira les revendications paysannes dans le terrain politique: l'injuste distribution tributaire, les monts communaux, l'élimination du caciquisme et la solution du «problème foral».

Avec les «Irmandades da Fala», la Galice est définie comme Nation, avec les attributions qui lui reviennent en tant que telle. On y distingue deux tendances: l'une culturaliste et l'autre politique. Pendant la IIe République c'est le courant politique qui triomphera. A cette époque est fondé le Partido Galleguista ce qui suppose un pas décisif dans la poussée populaire croissante de la revendication nationale. La guerre civile et le Franquisme initial rompent le succès ascendant du

Nationalisme. Celui-ci se réfugie dans l'exil sudaméricain, avec la création du «Consello de Galizia», présidé par Castelao.

Après la mort de ce dernier en 1950 et face aux difficultés du travail clandestin, surgit à nouveau la tendance culturaliste avec la création de l'Editorial Galaxia.

Vers le milieu des années soixante, les nouvelles conditions sociales, politiques et économiques imposent la remise en oeuvre de la politique nationaliste, mais à partir d'une optique de gauche, fondée sur deux options: l'U.P.G. (Unión do Pobo Galego) et le P.S.G. (Partido Socialista Galego).

La mort du dictateur Franco et le passage à la démocratie vers le milieu des années soixante dix recomposeront d'une façon diversifiée le panorama nationaliste galicien.